

Araştırma Makalesi • Research Article

From Oil Fields to Green Fields: The Effects of Arab Capital in The Football Industry
Petrol Sahalarından Yeşil Sahalara: Futbol Endüstrisinde Arap Sermayesinin Etkileri

Faruk DAYI¹

Alper ÖZULUCAN²

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 16 August 2024

Received in revised: 27 September 2024

Accepted: 21 October 2024

Keywords:

Football Industry

Foreign Capital

FFP

Sport Finance

ABSTRACT

Arab investors buying and sponsoring football clubs in Europe has initiated a significant change in the football industry. Arab capital, which has made significant contributions to the football industry over the last 20 years, has a significant share in the industrialization of football. With the industrialization of football, Financial Fair Play (FFP) rules have been regulated to ensure sporting and financial competition. In this respect, the study aims to evaluate the current order by investigating the effects of Arab capital on football clubs within the framework of FFP regulations. The acquisition and sponsorship of football clubs in Europe by Arab capital and their impact on the football industries of their own countries are presented from a conceptual perspective. In addition, the potential impact of Arab investments on the future of football is also explored. The process of Arab investors' acquisitions of leading European football clubs is analyzed. As a result of the research, it has been determined that Arab investments have caused significant changes in football clubs. The positive and negative consequences of these changes on football clubs are discussed.

MAKALE BİLGİSİ

Makale geçmişi:

Başvuru tarihi: 16 Ağustos 2024

Revizyon tarihi: 27 Eylül 2024

Kabul tarihi: 21 Ekim 2024

Anahtar Kelimeler:

Futbol Endüstrisi

Yabancı Sermaye

FFP

Spor Finansmanı

ÖZ

Arap yatırımcıların Avrupa'daki futbol kulüplerini satın almaları ve sponsor olmaları futbol endüstrisinde önemli bir değişimi başlatmıştır. Son 20 yıldır futbol endüstrisine önemli katkıları olan Arap sermayesinin, futbolun endüstri haline gelmesinde önemli bir payı vardır. Futbolun endüstrileşmesiyle sportif ve finansal rekabetin sağlanması için Financial Fair Play (FFP) kuralları düzenlenmiştir. Bu hususla çalışmada FFP düzenlemeleri çerçevesinde Arap sermayesinin futbol kulüpleri üzerindeki etkileri araştırılarak mevcut düzenin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Arap sermayesinin Avrupa'daki futbol kulüplerini satın almaları, sponsor olmaları ve kendi ülkelerinin futbol endüstrileri üzerindeki etkileri kavramsal bir bakış açısıyla ortaya konulmuştur. Bununla birlikte Arap yatırımlarının futbolun geleceğine potansiyel etkileri de araştırılmıştır. Arap yatırımcıların Avrupa'nın önde gelen futbol kulüplerini satın alma süreçleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda Arap yatırımlarının futbol kulüplerinde önemli değişimlere neden olduğu tespit edilmiştir. Bu değişimlerin futbol kulüpleri üzerindeki olumlu ve olumsuz sonuçlarına değinilmiştir.

¹ Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, fdayi@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0903-1500.

² Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, alperozulucan@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-1652-8309.

GİRİŞ

Futbol, 1800'lü yıllarda sadece bir spor dalı olarak ortaya çıkmasına rağmen, kapitalist üretim sisteminin insan hayatını, zamanını ve mekânını etkilemesiyle önemli bir değişim yaşamıştır (Aydın vd., 2008: 293). Ortaya çıktığı ilk zamanlardan bu yana demografik farklılık gözetmeksizin büyük kitleler tarafından takip edilen futbol, en çok ilgi gören spor dalı olmuştur (Çırak, 2020: 1). Başlangıçta sadece amatör ruhla oynanan bu spor, zamanla profesyonelleşmiş ve 20. yüzyılın sonlarına doğru endüstriye dönüşmüştür. Bu değişimlerle birlikte futbolun temel dinamiği de başka bir boyuta evrilmiş ve geçmişte eğlence odaklı olan motivasyonlar yerini para kazanma isteğine bırakmıştır. Özellikle son 20 yıldır futbolcuların para kazanma arzusu daha da ön plana çıkmıştır. Bu durum, futbolcuları daha iyi futbol iklimine sahip ülkelerin ligleri yerine daha çok para kazanacakları Suudi Arabistan, Çin, Katar ve Hindistan gibi ülkelere transfer olmaya yönlendirmiştir. Bu ülkeler, dünya çapında tanınmış yıldız futbolcuları çekmek için önemli cazibe merkezi haline gelmiştir. Bu ülkelerin liglerindeki futbol takımları, devlet destekleri ve büyük şirketlerin yatırımlarıyla yıldız futbolcuları transfer etmiştir. Bu ülkeler astronomik tutarlarda bonservis bedelleriyle yalnızca tanıtımını yapmakla kalmayıp, aynı zamanda liglerini küresel çapta popüler hale getirerek yüksek tutarlı naklen yayın gelirleri elde etmektedir. Devlet desteklerinin yanı sıra, bu ülkelerdeki büyük şirketler de futbola yüksek tutarlı yatırımlar yapmaktadır. Yatırımlar daha çok forma veya stadyum isim sponsorluğu şeklinde görülse de, bazı kişi veya kurumların özellikle Avrupa'nın büyük liglerindeki takımları satın alarak yatırım yaptıkları görülmektedir.

Avrupa'da ve dünyanın hemen hemen her ülkesinde en popüler spor dalı olan futbol, günümüzde öncelikle yayın ve sponsorluk gelirleri olmak üzere reklam gelirleri, maç günü gelirleri, futbolcu satış / kiralama gelirleri ve diğer gelirler neticesinde sportif bir aktiviteden çok ticari bir iş alanı haline gelmiştir (Saatçioğlu ve Çakmak, 2019: 331-332). Kulüplerin, günümüzde gelir kaynağı olarak tercih edilen ve yatırım aracı olan kripto paralara yöneldikleri de görülmektedir. Son dönemlerde kulüplerin yeni bir gelir unsuru olarak token çıkarmaları bunun en güzel örneğidir. Ayrıca, futbol dijital oyun pazarı ve e-spor uygulamaları da teknoloji ile futbol ilişkisinin ne kadar geliştiğini göstermektedir (Emer, 2022: 44). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte futbol endüstrisinin faaliyet alanı genişleyerek, sektörün ekonomik hacminin arttığı görülmektedir. Bu süreçte oyunculara yüksek maaş beklentileri oluşmuş, kulüpler ise futbolcu bonservis beklentilerini yükseltmiştir. Kulüpler, artan rekabet nedeniyle yatırımlarını artırmak zorunda kalmışlardır. Bu gelişmeler neticesinde futbol dünyasında bir dönüşüm başlamıştır. Bu dönüşüm, futbolun toplumsal, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarını derinden etkilemiştir. Bu husustan hareketle çalışmada Avrupa'daki futbol kulüplerine Arap yatırımcıların yaptığı yüksek tutarlı yatırımların futbolun dönüşüm süreci ile olan ilişkisi incelenmiştir. Bu konuyu ele alırken Arap yatırımcıların satın aldıkları kulüplerin satın alma süreçleri ve yatırımlar sonucunda finansal başarılarının saha sonuçlarını nasıl etkilediği değerlendirilmiştir. Ayrıca literatürden farklı olarak söz konusu yatırımların futbolun endüstrileşme sürecine katkıları ve UEFA Financial Fair Play (FFP) düzenlemeleri ile yapılan yatırımlar sonucunda ortaya çıkan haksız rekabet incelenmiştir. Bu yönüyle çalışmanın literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

1. FUTBOLUN ENDÜSTRİLEŞMESİ

Futbol, 1857 senesinde Sheffield futbol takımının kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu yeni oyunun kuralları ise 1862 senesinde Uppingham Koleji'nde öğretmenlik yapan John Charles Thring tarafından yazılmıştır. 1863 senesinde İngiliz Futbol Birliği'nin kurulması futbol oyununun resmîyet kazanmasını sağlamış ve daha sonrasında tüm dünyaya yayılarak evrensel bir spor dalı olmuştur (Demir, 2020: 358). Futbolun evrensel bir spor dalı haline gelmesindeki en önemli etken, şüphesiz ki İngiltere'nin endüstriyel ve emperyalist gücünün çok fazla olmasıdır (Dağlı Ekmekçi vd., 2013: 113).

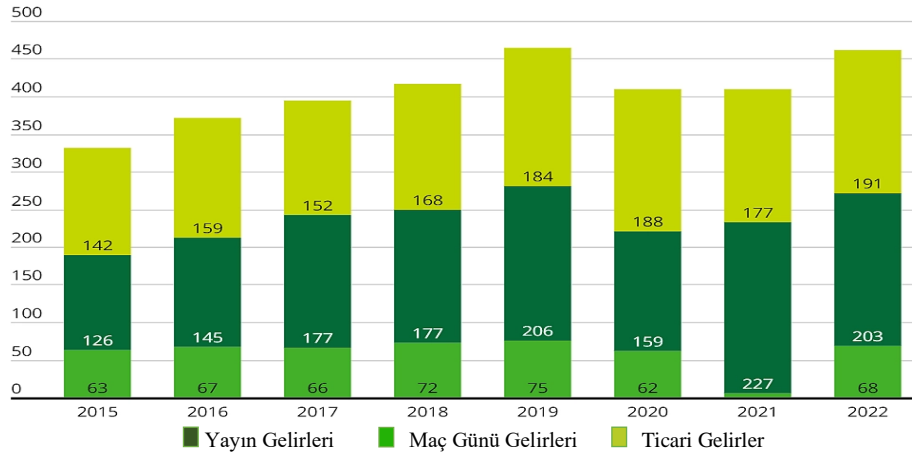
Futbol önceleri yalnızca bir eğlence sektörüken, yakın geçmişte endüstriyel bir sektöre dönüşmüştür. Bu dönüşümün temelinde ekonomik büyüme, teknolojik gelişmeler ve başta Arap yatırımcılar olmak üzere çeşitli faktörler yer almaktadır. Futbolun endüstriyelleşmesi yatırımların artmasına, profesyonelleşmeye ve futbolun küreselleşmesine yol açmıştır. Futbol, 18. yüzyılın

ortalarındaki yalın halini kaybederek maddi güç kazanılan ve dağıtılan bir sektöre dönüşmüştür (Gözcü, 2011: 77).

Endüstrileşme sürecinin ivme kazandığı günümüzde futbol ekonomisinin hızla büyümesi; acımasız rekabet ortamını da beraberinde getirmiştir. Artık futbolda oyun oynamak, keyif almak ve sportif açıdan başarılı olmak yeterli olmayıp kulüplerin finansal başarıları da önem kazanmıştır. Futbolda sahada gerekli sonuçları almak yeterli olmayıp, bunun yanında oyuncu satışları ve kulüplerin finansal özgürlüklerinin de yarıştırdığı bir oyun halini almıştır (Demir, 2020: 359). Bu faktörler futbolu daha heyecanlı ve rekabeti yüksek bir spor dalına dönüştürmüştür. Bu gelişmeler neticesinde kulüplerin ve toplumun sosyalleşmesi, kültür aktarımı ve ekonomik anlamda katma değer oluşturması beklenmektedir.

İngiltere 1. Liginin (Premier Lig), dünya genelinde en yüksek yayın gelirlerine sahip futbol liglerinin başında gelmektedir. Yayın gelirleri, kulüplerin finansal kaynakları içinde önemli bir gelir kalemini oluşturmaktadır. Avrupa'daki diğer büyük liglerle karşılaştırıldığında Premier Lig'in yayın gelirlerinin kulüpler için ne kadar önemli bir güç kaynağı olduğu ortaya çıkmaktadır. 2021-2022 sezonunda Premier Lig'de 6,4 milyar Euro, Bundesliga'da (Almanya 1. Ligi) 3,1 milyar Euro, La Liga'da (İspanya 1. Ligi) 3,3 milyar Euro, Serie A'da (İtalya 1. Ligi) 2,35 milyar Euro ve Ligue 1'de (Fransa 1. Ligi) ise 2 milyar Euro yayın geliri elde edilmiştir (Statista, 2024).

Deloitte Football Money League kapsamında değerlendirilmeye alınan 20 Avrupa takımının (Bayer Munich, Manchester City, Real Madrid, Liverpool, Manchester United, Paris Saint-Germain, FC Barcelona, Chelsea, Tottenham Hotspur, Atletico Madrid, Juventus, Arsenal, Borussia Dortmund, Inter Milan, Westham United, AC Milan, Leicester City, Leeds United, Everton, Newcastle City) 2015-2022 yılları arasındaki ortalama maç günü, yayın ve ticari gelirleri Şekil 1'de verilmektedir (Deloitte, 2023).

Şekil 1. Deloitte Money League'deki Kulüplerin Yayın, Maç Günü ve Ticari Gelirleri (Milyon €)

Futbol kulüplerinin ticari gelirleri 2015-2022 döneminde artan bir trend izlemiştir. 2015 yılında 142 milyon Euro olan ticari gelirler, %34'lük artış ile 2022 yılında 191 milyon Euro'ya yükselmiştir. Kulüplerinin yayın gelirlerinin 2020 yılına kadar düzenli arttığı, Covid-19 Pandemisinin etkisiyle düştüğü ancak 2021 yılından sonra tekrar yükseldiği tespit edilmiştir. 2015 yılında 126 milyon Euro olan yayın gelirleri, %61 oranında artarak 2022 yılında 203 milyon Euro'ya yükselmiştir. Maç günü gelirleri 2015 yılında 63 milyon Euro iken, yaklaşık %8'lik bir artış ile 2022 yılında 68 milyon Euro'ya çıkmıştır. Pandemi döneminde futbol müsabakalarının seyircisiz izlenmesi nedeniyle 2021 yılında maç günü gelirleri önemli oranda azalmış olsa da, 2020 yılına göre artış göstermiştir. Pandeminin etkisinin ortadan kalkmasıyla birlikte gelirler 2022 yılında tekrar yükselişe geçmiştir. Maça gidemeyen

tarafklararın naklen yayın kuruluşlarını tercih etmelerinin gelirlerin artmasında etkisi olabileceği düşünölmektedir.

Futbol endüstrisi birçok ölkede için önemli bir yatırım haline gelmiş olup, ölkeler ulusal ve uluslararası alanda futbol pazar hacimlerini büyötmeyi ve bunun yanında uluslararası bağlantılarını da geliştirmeyi amaçlamaktadır. 21. yüzyılla birlikte insanlar futbola yalnızca rekabet, sağlıklı kalmak ve sosyalleşmek için değil, aynı zamanda yüksek düzeyde ekonomik gelir elde etmek amacıyla da yönelmektedir. Futbol endüstrisinin küresel anlamda 2026 yılının sonuna kadar 700 milyar ABD dolarına yakın gelir elde etmesi beklenmektedir (Demir, 2020: 361).

20. yüzyılın son döneminden başlayarak yapılan özellikle de son 15 yıl içerisinde gözle görölr bir şekilde yatırımlarını artıran Arap yatırımcıların satın aldığı veya sponsor olduğu Avrupa futbol kulüplerinin sayısında önemli bir oranda artış yaşandığı görölmektedir. Arap yatırımcıların bu eğilimleri, portföylerini genişletme isteği, Avrupa’da büyük liglerde yer alan futbol kulüplerine sahip olmanın getireceği prestij ve bu yatırımlardan yüksek tutarlarda getiri elde etme potansiyeli gibi cazip fırsatlardan kaynaklanmaktadır (Demirdögen, 2019: 266). Arap yatırımcıların, Avrupa’daki futbol kulüplerine yaptığı ilk büyük yatırım 2008 yılında İngiltere Premier Lig’de Manchester City kulübünün %90 hissesinin Abu Dhabi Holdings tarafından 330 milyon ABD dolarına satın alınmasıyla gerçekleşmiştir (Reuters, 2015). Daha sonrasında 2010 yılında Katar kraliyet ailesinin bir üyesi olan Şeyh Abdullah Bin Nasser Bin Abdullah Al Ahmed Al Thani Malaga F.C.’yi satın almıştır (Spor264, 2023). 2011 yılında ise Katar Spor Yatırımları (Qatar Spors Investments-QSI), Paris Saint-Germain’in %70’lik hissesini 50 milyon Euro karşılığında satın almıştır. 2012 yılının Haziran ayında ise kulübün kalan %30’luk hissesini de Amerikalı bir şirketten satın alan QSI, Paris Saint-Germain’in tek sahibi konumuna gelerek kulüpte büyük bir dönüşüm başlatmıştır (Aljazeera Turk, 2012). Arap yatırımcılar tarafından yapılan son büyük satın alma işlemi ise 2021 yılında gerçekleşmiştir. Suudi Arabistan liderliğindeki bir konfederasyon, Ekim 2021’de Newcastle United’ı 415 milyon USD satın alarak bu işlem için tarihi bir ücret ödemiştir. Bu satın alma sonucunda Newcastle United F.C., Premier League’in en zengin kulübü haline gelmiştir.

3. FUTBOLUN ENDÜSTRİLEŞMESİNİN AVANTAJ VE DEZAVANTAJLARI

Futbolun endüstrileşmesinin getirdiği birçok avantaj vardır. Ekonomik, sosyolojik, teknolojik ve yatırım avantajları bunlara örnek olarak verilebilir. Futbolun endüstrileşmesi neticesinde futbol ekonomisi hızlı bir ivmeyle büyümüştür. Futbol endüstrisinde birçok kişi istihdam edilmiştir. Böylece futbol endüstrisi küresel ekonomide önde gelen yatırım alanlarından biri olmuştur. Sponsorluk anlaşmaları, bilet satışları ve maç günü gelirleri başta olmak üzere birçok gelir kaynağı kulüplerin büyümeye katkı sağlamıştır (Or, 2023: 10-11). Futbolun endüstrileşmesiyle birlikte daha fazla insan futbol organizasyonlarını takip etmektedir. Bu durum, farklı költürlere ve gelir düzeylerine sahip insanların bir araya gelmesini kolaylaştırarak futbolun birleştirici bir rol üstlendiğini göstermektedir. Futbolun bir diğer avantajı da sosyal sorumluluk faaliyetlerini desteklemesidir. Dünya’nın farklı kıtalarındaki birçok futbol kulübü toplumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinde bulunmaktadır (Emer, 2022: 45). Bunlara ek olarak teknolojik gelişmelerde futbola entegre edilerek endüstrileşme sürecini katkı sağlamaktadır. Teknolojik gelişmelerin futbolda birçok kullanım alanı vardır. Örneğin futbol kulüpleri teknolojiden yararlanarak daha etkili antrenman metotları geliştirebilir. Antrenmanlarda kullanılan geliştirilmiş metotlar ile performans analizleri daha etkili yapılabilmektedir. Böylece stratejik kararlar daha doğru alınarak antrenman metotları geliştirilebilmektedir. Bunun yanında teknolojik gelişmeler ile futbol daha çok insan tarafından takip edilerek daha fazla gelir elde edilmektedir. Endüstriyel futbolun diğer bir avantajı ise yatırımcılara önemli fırsatlar sunmasıdır. Özellikle Arap yatırımcılar, Avrupa’daki futbol kulüplerine yatırım yaparak, kulüplerin büyümeye ve küresel tanınırlığının artmasını sağlamaktadır.

Futbolun endüstriyel bir sektöre dönüşmesinde; ekonomik büyüme, teknolojik gelişmeler ve Arap yatırımcıların yatırımlarını futbola yönlendirmesi etkili olmuştur. Bu dönüşüm yatırımların artmasına, futbolun profesyonelleşmesine ve küreselleşmesine zemin hazırlamıştır. Böylece futbol büyüyerek

tarafarla etkileşim için yeni fırsatlar ortaya çıkarmasına rağmen ekonomik, sosyal ve kültürel bazı dezavantajları da beraberinde getirmiştir. Bu dezavantajlardan ilki, bu yatırımların futbol ekonomisinin dengesinde meydana getirdiği olumsuzluklardır. Arap yatırımcıların bazı Avrupa kulüplerine yaptıkları yatırımlar neticesinde bu kulüpler ile rekabet eden daha küçük kulüplerin başarılı olma şanslarını önemli ölçüde azaltmaktadır. Arap yatırımcıların satın aldıkları kulüpler gücüne güç katarken diğer kulüpler ise finansal zorluklarla karşılaşmaktadır (Aydoğan, 2022: 137). Bir başka dezavantaj ise, futbolun geçmişten gelen sosyal ve kültürel yapısının bu yatırımlarla beraber kaybolma tehlikesi taşımasıdır. Arap yatırımcıların yatırım yaptıkları futbol kulüpleri, başarıya hızlı bir şekilde ulaşmak adına genellikle yüksek bonservis ücretleri ve maaşlar karşılığında transferler yaparak tarihsel ve kültürel kimliklerinden uzaklaşmaktadır. Bu durum, taraftarlarla destekledikleri kulüpler arasındaki aidiyet bağının ve futbolun toplumlara birleştiren bir unsur olma gücünün zayıflamasına neden olabilmektedir (Abdürrezzak, 2015: 54). Bu durumun temel nedeni, kulüplerin öz kaynaklarında yer alan genç ve gelecek vaat eden futbolcuların gelişimi yerine yabancı futbolculara yatırım yapılmasıdır. Örneğin Newcastle United kulübünün taraftarları ve sektörün diğer paydaşları kulübün Arap yatırımcılar tarafından satın alınması sürecinde kulüp değerlerinin zarar göreceğini düşünerek maç öncesi ve sonrasında yaşanan bu gelişmelere tepki göstermişlerdir (TRT Haber, 2020). Diğer bir dezavantaj ise Arap yatırımcıların yaptığı yatırımların sürdürülebilirliğinin tartışmaya açık olmasıdır. Arap yatırımcıların yüksek tutarlı yatırım yaptıkları kulüpler kısa vadede başarılar elde ederken, uzun vadede ise finansal sorunlar yaşayabilmektedir (Özulucan vd., 2024: 15). Bu durum sürdürülebilir olmadığı için, kulüplerin gelecek yıllarda finansal krizler yaşama olasılığı vardır. Bunun en büyük örneği Malaga F.C.'nin yaşamış olduğu sıkıntılardır.

4. ARAP YATIRIMCILARIN FUTBOLUN ENDÜSTRİLEŞME SÜRECİNE ETKİLERİ

Suudi Arabistanlı yatırımcılar başta olmak üzere Arap yatırımcıların futbol endüstrisindeki yatırımlarının ve kaynaklarının her geçen yıl arttığı görülmektedir. Arap yatırımcıların futbola ilgileri Newcastle United kulübünün satın alınmasıyla önemli bir aşamaya geçmiştir. Bunun yanı sıra Suudi Profesyonel Ligi'nin gelişmesi için önemli adımların atılarak futbol endüstrisinin büyümesi sağlanmıştır. Suudi Arabistan büyük yatırımlar yaparak İtalya Süper Kupası ve İspanya Süper Kupası gibi önemli uluslararası futbol müsabakalarına ev sahipliği yapmıştır (Koha, 2024).

Suudi Arabistan, kendi yerel ligi olan Pro Lig'i dünyanın en iyi ligleri arasına sokmak ve erkek milli takımını büyük turnuvalarda yarışan bir takım haline getirmek amacıyla büyük yatırımlar yapmaktadır. Arap ülkeleri futbol yatırımlarıyla ülkelerinin reklamını yaparak önemli bir getiri hedeflemekte; ancak Arap yatırımcıların Avrupa'daki futbol takımlarına yatırım yapmalarının kulüplerin menfaatine olmayacağı belirtilmektedir. Bu durum Arap yatırımlarına yönelik farklı algıların şekillenmesine neden olmaktadır. Çünkü bazı haberlerde kulüplerin Arap yatırımcılar tarafından satın alınmalarının kulüplerin kimliğine yönelik potansiyel riskler taşıdığı vurgulanmaktadır (The Economics, 2023). Bunun yanında Arap yatırımcıların futbol yatırımlarının, kulüplere önemli finansal katkılar sağladığı görülmektedir. Arap yatırımcıların getirdiği sıcak paraya güvenerek yüksek tutarlı harcamalar yaparak borçlanmak kulüplerin yapacağı en büyük hata olacağı düşünülmektedir. Yatırımlar ile gelen para öyle harcanmalıdır ki ileride Arap yatırımcıların yatırımlarını geri çekmesi durumunda dahi kulüp sürdürülebilir bir finansal düzen oluşturabilmelidir. Örneğin Malaga FC'nin Arap sermayesi neticesinde büyük yatırımlar yaparak borçlandığı görülmektedir. Yapılan yatırımlar geri çekildikten sonra kulübün eski günlerinin çok uzağında kaldığı düşünülmektedir. Kulüp, günümüzde İspanya Primera RFEF Ligi'nde (İspanya 3. Lig) mücadele etmektedir. Malaga FC'nin aksine Arap yatırımcılar tarafından 2021 yılında satın alınan Newcastle United ise kademeli olarak kadrosunu genç ve potansiyelli futbolcularla güçlendirirken aynı zamanda da altyapısına önemli yatırımlar yapmıştır. Arap yatırımcıların satın aldığı İngiltere Championship Ligi'nde (İngiltere 2. Lig) yer alan Newcastle temsilcisi, 2021-2022 futbol sezonunun sonunda Premier Lig'e yükselmiş, 2023-2024 futbol sezonunda yeni yükseldiği Avrupa'nın en rekabetçi liginin 4. sırada bitirerek 2023-2024 futbol sezonunda UEFA Şampiyonlar Ligi'nde yarışmaya hak kazanmıştır.

Arap yatırımların, özellikle Avrupa kıtasında yer alan kulüpler üzerindeki etkileri, futbol sahalarında küresel çapta önemli bir ivme kazanmıştır. Avrupa liglerinde yer alan futbol kulüplerine sundukları yüksek sermaye desteği, yeni yeteneklere yatırım yapma, modern tesisler inşa etme ve uluslararası alanda tanınırlıklarını artırma yoluyla, Arap yatırımcılar futbolun evrensel çekiciliğini gözler önüne sermiştir. Bu durum kulüplere, dünyanın dört bir yanından yeni taraftarlar kazanma ve daha büyük sponsorluk anlaşmalarına imza atma fırsatlarını sunmuştur (Demirdöğen, 2020: 265).

Arap yatırımcıların Avrupa futbol kulüplerine yatırım yapmalarından kaynaklanan bazı olumsuzluklar da vardır. Bu olumsuzluklar arasında en dikkat çeken, Avrupa'daki futbol kulüplerine yapılan yatırımların taşıdıkları kimlikler için bir tehdit unsuru oluşturmasıdır. Başta taraftarlar olmak üzere futbolun paydaşlarının büyük bölümü bu yatırımların Avrupa futbolunun sahip olduğu değerlere zarar verdiğini düşünmektedir (Hughson vd., 2016: 406). Zengin iş insanlarıncı satın alınan futbol kulüplerinin rakiplerine göre daha fazla transfer harcaması yapabilmeleri, futbol rekabetine zarar vermekte ve rekabetin azalmasının sonucunda bu takımların yer aldıkları liglerin pazar değeri düşebilmektedir.

5. ARAP YATIRIMCILARIN SATIN ALDIKLARI FUTBOL KULÜPLERİ

Arap yatırımcılar Avrupa kıtasından Manchester City, Paris Saint-Germain, Malaga, Manchester United, A.C Milan, AS Roma, Arsenal, Aston Villa, Everton, Hull City, Newcastle United; diğer kıtalardan ise Melbourne City ve New York City başta olmak üzere dünyada çeşitli yerlerinden birçok futbol takımını satın almış veya sponsorluk anlaşmaları yapmışlardır (Amara ve Garcia, 2013: 14). Arap yatırımcılar tarafından satın alınan veya sponsorluk anlaşması yapılan kulüplerden Manchester City, Newcastle United, Paris Saint-Germain ve Malaga futbol kulüpleri bu bölümde açıklanmaktadır.

5.1. Manchester City

Arap yatırımcıların Manchester City'yi satın almaları kulüp tarihi için adeta bir dönüm noktası olmuştur. Abu Dhabi United Group'un (ADUG) 1 Eylül 2008'de kulübü satın almadan önce Premier League'de orta sıralarda yer alıyordu. Finansal güç olarak gerek aynı şehrin diğer takımı Manchester United, gerekse de ligin diğer büyük kulüplerinden çok geride olan Manchester City'nin bir gecede tüm çehresi değişerek, dünyanın en zengin takımı konumuna geldi. Kulübün satın alınması Şeyh Mansour bin Zayed Al Nahyan tarafından önceden planlanmamıştı. Kulübün eski sahibi Thaksin Shinawatra'nın mal varlığının dondurulması sonucunda dönemin genel müdürü Garry Cook kulübe yeniden yatırım yapabilecek birini bulabilmek adına dünyayı dolaştı ve sonunda aradığı yatırım ADUG tarafından yapıldı ve kulübün kontrolü ADUG tarafından üstlenildi. Şeyh Mansour bin Zayed Al Nahyan kulüp için o günlerde hayal olarak görülse de ileride tamamını başaracakları hedeflerini belirledi (Bleacherreport, 2016). Manchester City, satın alındığı günden bu yana yedi Premier Ligi şampiyonluğu elde etti. 2023 yılında hem ilk Şampiyonlar Ligi şampiyonluğunu hem de ardından UEFA Süper Kupayı kazanarak Şeyh Mansour bin Zayed Al Nahyan tarafından 15 yıl önce belirlenen hedeflerin tamamına ulaşılmış oldu (Yahoo Sports, 2023).

5.2 Paris Saint-Germain

2011 yılında QSI'nin Paris Saint-Germain'i (PSG) satın alması kulüp tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Katar Yatırım Otoritesi'nin (Qatar Investments Authority-QIA) yan kuruluşlarından birisi olan QSI, kulüp hisselerinin büyük bir bölümünü satın alırken Colony Capital ve Butler azınlık hissedarlarıydı. Katar Emiri'nin veliahdı Nasser Al-Khelaifi, kulübün satın alınmasından sonra başkanlığına atanmıştır (Dünya, 2012). QSI, PSG'yi satın alırken, kulübü New York Yankees ve Chicago Bulls gibi büyük Amerikan spor markalarıyla aynı seviyeye getirerek küresel bir spor markasına dönüştürmeyi amaçlamıştır (Luxury Tribune, 2020). Al-Khelaifi'nin stratejik planı, PSG'yi Avrupa ve uluslararası futbol sahnesinde önemli bir marka haline getirmek ve yeşil sahaların dışında da sosyal yardımlarda bulunarak için bir güç oluşturmaktır.

Kulüp, 2011 yılında QSI tarafından satın alındığından bu yana önemli başarılar elde etti. 10 Fransa ligi şampiyonluğu kazandı ve Avrupa'nın en çok gelir elde eden futbol kulüpleri sıralamasında

beşinci sırada yer aldı (Harvard Business School, 2022). PSG'nin Arap yatırımcılar tarafından satın alınması, yalnızca kulübü yeniden canlandırmakla kalmadı, aynı zamanda Fransız sporuna uluslararası ilgi ve yüksek tutarlı yatırımlar gelmesini sağladı (The New York Times, 2012).

5.3. Malaga FC

Malaga FC'nin Haziran 2010'da Katarlı Şeyh Abdullah bin Nasser Al-Thani tarafından satın alınması, kulüp tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Katar kraliyet ailesinin bir üyesi olan Al-Thani 36 milyon Euro karşılığında başkan Fernando Sanz'ın sahip olduğu çoğunluk hissesini satın almıştır (Reuters, 2015). Satın almanın üzerinden çok zaman geçmemesine rağmen Malaga FC mali sıkıntılar yaşamıştır. Bu durum kulübün tekrardan bir başka yatırımcıya satılabileceği söylentilerinin çıkmasına neden olmuştur. Ancak Şeyh Abdullah bin Nasser Al-Thani beklediği gibi bir teklif alamadığı için kulübün kendi kendine yeterliliğini ve sürdürülebilirliğini garanti altına almak için Finansal Fair Play kurallarına uyum sağlamak amacıyla yeniden yapılanma sürecini başlatmıştır (CNN Sports, 2012). Sonraki yıllarda bir süre La Liga'da orta sıralarda yer alan takım şu anda İspanya 3. Ligi'nde mücadele etmektedir.

5.4. Newcastle United

İngiliz futbolunun köklü kulüplerinden biri olan Newcastle United, Ekim 2021 tarihinde Suudi liderliğindeki bir konsorsiyum tarafından satın alınmıştır. Suudi Arabistan Kamu Yatırım Fonu (Public Investment Fund- PIF), PCP Capital Partners ve RB Sports & Media'nın dahil olduğu ortaklık 305 milyon sterlin karşılığında Newcastle United'ın yeni sahibi olmuştur. Kamu Yatırım Fonu Başkanı Yassir Al-Rumayyan kulüp başkanlığına seçilmiştir (Reuters, 2023). Yeni patronları tarafından satın alındığında Championship'te mücadele eden kulüp, 2022 yılında Premier Lig'e yükselmiştir. Diğer Arap yatırımcıların satın aldığı kulüplerin aksine takıma yaşlı olarak nitelendirilecek dünya yıldızları yerine potansiyeli yüksek genç futbolcuları kadrosuna katan Newcastle United, saha dışında da doğru stratejiler izleyerek Premier Lig'in üst sıralarına girmiştir. 2022-2023 futbol sezonunu Premier Lig'de 4. sırada tamamlayan Newcastle United 2023-2024 futbol sezonunda UEFA Şampiyonlar Ligi'nde yarışmaya hak kazanmıştır. Şehir ve taraftarlar tarafından da büyük bir teveccüh gören kulüp sahipleri yeni bir stadyumun inşa edilmesi ve kulübün altyapısının iyileştirilmesi gibi kulübün gelirlerinin ve başarılarının sürdürülebilirliğini sağlayacak yatırımlar için beş yıl içerisinde 320 milyon ABD doları harcama yapmayı planlamıştır (New York Times, 2023).

6. FİNANSAL FAIR PLAY VE AVRUPA'DAKİ FUTBOL KULÜPLERİNE ETKİLERİ

Financial Fair Play (FFP), Avrupa Liglerinde mücadele eden futbol kulüplerinin finansal sürdürülebilirliklerini sağlamak amacıyla 2010 yılında Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA) tarafından uygulanmaya başlamıştır (Horozoğlu, 2021: 2611-2616). Bu finansal düzenleme birçok tartışma ve analize konu olmuş, bir kısmı hedeflerine ulaşma konusunda UEFA'yı başarılı bulurken, diğerleri ise rekabete aykırı olduğunu ve potansiyel olarak Avrupa rekabet hukukunu ihlal ettiğini savunmuş ve FFP konusunda UEFA'yı eleştirmiştir.

FFP düzenlemeleri, futbol kulüplerinin gelirleri sınırında harcamalar yapabilmeleri ve kazandıklarından daha fazlasını harcamamalarını sağlamak üzere UEFA tarafından düzenlenmiştir. Bu düzenleme, kulüplerin sürdürülemez seviyede olan borçları engellemek amacıyla, üç yıllık bir dönem boyunca gelirlerini ve giderlerini dengelemelerini gerektirmektedir (Sroka, 2022: 286). Düzenlemelere uymayan kulüpler; para cezaları, transfer yasakları ve UEFA organizasyonlarından men edilmeyi de içeren birçok yaptırımla karşı karşıya kalmaktadır (Sevim ve Bülbül, 2017: 191).

FFP düzenlemeleri, Avrupa liglerinde yer alan bazı futbol kulüplerinin iflas etmeleri ve birçok finansal kriz yaşamalarının ardından yürürlüğe girmiştir. Avrupa futbolunda yaşanan finansal istikrarsızlığa karşı kulüplerin daha sürdürülebilir bir finansal yapıya kavuşmalarını teşvik etmek için FFP düzenlemeleri ortaya konulmuştur. Bunun yanında, FFP düzenlemelerinin Avrupa'daki futbol kulüplerinin yaşamış oldukları finansal krizi ele almadaki yeterlilikleri tartışmalara yol açmıştır. Bir kısım, FFP düzenlemelerinin kulüplerin finansal durumu üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu, kulüplerin finansal yapılarındaki karlılığın ve sürdürülebilirliğin artmasını sağladığını düşünmektedir. Diğer kısım ise, FFP düzenlemelerinin Avrupa'daki futbol kulüplerinin yaşamış oldukları finansal krizlerin temelinde yatmakta olan gerekçeleri ele alma konusunda yeterli olmadığını ve futbol kulüplerinin uzun

vadeli finansal istikrarı sağlayabilmeleri için daha köklü reformlara ihtiyaç duyulduğunu savunmaktadır (Taormina, 2019: 1292). FFP düzenlemelerinin Avrupa futboluna etkisi üzerinde farklı fikirlerde olan birçok insanın olduğu görülmektedir. Bazıları FFP düzenlemelerinin UEFA'nın başta belirlemiş olduğu hedeflere ulaşma konusunda başarılı olduğunu savunurken, diğerleri ise hem sportif hem de finansal açıdan rekabete aykırı olduğunu ve potansiyel olarak Avrupa rekabet hukukunu ihlal ettiğini düşünmekte ve bundan dolayı FFP düzenlemelerinin uygulanmasını eleştirmektedir. Spor Tahkim Mahkemesi'nde görülen son davalarda FFP düzenlemelerinin yönetmeliğinde bazı değişiklikler yapılmasının uygun olacağı kararına varılmıştır. Herkesin ortak noktada buluşmasının çok zor olduğu bu düzenleme daha uzun yıllar boyunca tartışmalı ve hararetili bir konu olarak Avrupa futbolundaki yerini korumaya devam edecek gibi görünmektedir.

7. ARAP YATIRIMLARININ FINANCIAL FAIR PLAY ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap yatırımcıların Avrupa'daki futbol kulüplerine yaptıkları yatırımlar, kulüplerin finansal yapılarında değişikliklere yol açmıştır. Bu yatırımlar kulüplerin finansal güçlerini arttırarak transfer pazarında büyük harcamalar yapmalarına neden olmuştur. Bunun sonucunda futbolcuların talep ettikleri maaş tutarları artmış; kulüpler FFP düzenlemelerinden kurtulmak için yeni yollar aramaya başlamıştır (Sevim ve Bülbül, 2017: 187-212). Oluşturulan bu yüksek piyasaya rağmen rekabet duygusunun bir sonucu olarak kulüpler, yüksek profilli oyuncularla sözleşme imzalamak için adeta birbirleriyle yarış içine girmişlerdir. Bu yarış, diğer kulüpler üzerinde taraftarlar ve kamuoyu aracılığıyla baskı oluşturmuştur. Arap sermayesi himayesindeki futbol kulüplerinin futbolcuları transfer edebilmek adına yüksek maaşlar teklif etmeleri, daha az yetenekli futbolcuları transfer etmek için daha fazla bonservis ücreti ve maaş ödeme konusunda istekli olmaları futbolcuların aşırı derecede değer kazanmalarını sağlamıştır. Bu durum Arap yatırımcıların satın aldığı kulüplerin yer aldığı ligler ile Suudi Arabistan Profesyonel Futbol Ligi'nin rekabet dengesinin bozulmasına neden olmuştur. Yatırım fonuna devredilerek devlet desteği alan Al-Hilal, Al-Ittihad ve Al-Nassr gibi takımların Cristiano Ronaldo, Neymar JR ve Karim Benzema gibi dünya yıldızları ile yetenekleri kanıtlanmış Avrupalı genç futbolcuları kadrosuna katması ligdeki diğer takımlarla aralarındaki güç dengesini göz ardı edilmeyecek derecede bozmuştur (TRT Haber, 2020).

Bu kulüplerin ulusal ve uluslararası liglerde yarıştıkları diğer kulüplerle sahiplerinin kendi mal varlıkları üzerinden oluşturulan haksız rekabeti engelleyebilmek adına UEFA ve FIFA transfer çalışmalarında gelir-gider dengesi şartı getirmiştir. Bu kural çerçevesinde kulüpler elde ettikleri transfer gelirleri kadar ya da elde edilen transfer gelirinin bir kısmı kadar parayı transfere harcayabilmektedir (Demirci ve Saban, 2016: 25-49). Böylece futbol kulüplerinin gelir gider dengesini koruması amaçlanmaktadır.

Arap yatırımcıların satın aldığı Avrupa'daki futbol kulüplerine yapılan yatırımların, özellikle de Suudi Arabistan'dan gelen yatırımların, hem kendi yerel liglerinin dengesini bozduğu hem de Avrupa futbolundaki FFP düzenlemeleri üzerinde önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Söz konusu yatırımlar, Suudi Arabistan Profesyonel Futbol Ligi için daha fazla gider ve küresel tanınırlığa yol açarken, Avrupa futbolunda ise FFP düzenlemelerini atlatma ve futbolcuların aşırı değerlendirilmesi ile ilgili endişeleri de beraberinde getirmektedir. Uzun vadede yapılan ve yapılmakta olan yatırımların gelecekte FFP düzenlemeleri üzerinde oluşturacağı olası etkiler ve Arap yatırımcıların Avrupa futbolunu nasıl şekillendirileceği gelecek yıllarda tüm dünyada merak edilen konular arasında yer almaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada Arap yatırımcıların yatırımları ve bu yatırımların futbolun endüstrileşmesi ve FFP düzenlemeleri üzerindeki etkileri ele alınmıştır. 19. yüzyılda ortaya çıkan ve günümüze kadar gelen futbol, aradan geçen yüzü aşkın yılla beraber büyük bir değişim yaşamış ve bir eğlence sektörüyle neredeyse tamamen endüstriyel bir iş koluna dönüşmüştür. Geçmiş yıllarda para kazanmak adına çalıştıkları işlerin yanında vakit geçirmek ve eğlenmek için futbol oynayan futbolcular, kazandıkları astronomik maaşlar sayesinde sadece futbol oynayarak emekli olduktan sonra dahi yüksek bir yaşam standardıyla yaşama şansını yakalamıştır. Özellikle 21. yüzyılın başlarından günümüze kadar geçen sürede futbol kulüpleri de futbolcu satışlarından büyük gelirler elde etmiş ve hatta bazı futbol kulüpleri şampiyonluklar yaşamak veya kupalar kazanmak yerine genç oyunculara yatırımlar yaparak onların satışından elde edilecek gelirleri kulübe kazandırmayı ana hedef olarak belirlemiştir.

Günümüzde futbol endüstrisinin en popüler yatırımcıları Arap ülkelerinden çıkmaktadır. Başta Suudi Arabistan ve Katar olmak üzere Arap yatırımcılar yüksek tutarlı yatırımlar yaparak, futbol tarihinde iz bıraktıkları görülmektedir. Futbolla ilgilenenlerin önemli bir kısmı Avrupa'daki futbol kulüplerini ve bu kulüplerdeki futbolcuları futbolun merkezi olarak görmekteydi. Arap yatırımcılar önce bu takımlara büyük yatırımlar yaparak futbol piyasasına girdiler, ardından da Avrupa futbolunda dengeleri sarsan büyük yatırımlar yaparak bazı Avrupa kulüplerini satın aldılar. Bu yatırımları yeterli görmeyen Arap yatırımcılar 2022-2023 futbol sezonunda yaptıkları yatırımlar ile birçok dünya yıldızı ve teknik direktörünü Suudi Arabistan futboluna kazandırarak, futbolun yönünü Batı'dan Doğu'ya doğru çevirmişlerdir. Başta Suudi Arabistan Ligi'nin en büyük 3 futbol kulübü olan ve Suudi Arabistan Devleti'nin tüm imkânlarından da sonuna kadar yararlanan Al-Hilal, Al-Nassr ve Al-Ittifaq olmak üzere ligde yer alan tüm takımlar çok önemli futbolcular ve teknik direktörlerle kadrolarını zenginleştirmiştir. Dünya futbol tarihindeki en önemli futbolculardan Cristiano Ronaldo, Neymar JR ve Karim Benzema başta olmak üzere birçok futbolcu ve kariyerli teknik direktörler, Suudi Arabistan Ligi'nde takımlarının başarılı olması için mücadele etmektedir.

Arap yatırımcıların yatırımlarının ve sponsorluk anlaşmalarının yanına büyük transferlerin eklenmesiyle, futbol ruhunun tamamen bozulduğunu düşünenler ile birlikte, geçmişte büyük başarılar yaşamış olmalarına rağmen son yıllarda artık kendi kendine dahi yetemeyen futbol takımlarının bu yatırımlara mecbur kaldığını düşünenlerin sayısı da artmıştır. Futbol kulüplerinin finansal yapılarının bozulmasıyla birlikte FFP düzenlemeleri hayata geçirilmiştir. Avrupa'daki birçok kulüp için FFP düzenlemeleri hayati öneme sahiptir. Uygulanması, kuralları ve yatırımları nedeniyle eleştiriler almasına karşın, bu düzenleme birçok futbol kulübünü finansal çıkmazdan kurtarmıştır. Arap yatırımcılar, FFP kuralları içerisinde ulusal ve uluslararası turnuvalarda başarılarını devam ettirmek isteyen birçok Avrupa kulübüne sponsor olmuş ve sonrasında bazılarını satın almışlardır.

Arap yatırımcıların yüksek tutarlı yatırımları, Avrupa futbolunun ekonomik yapısını değiştirmiş, bu durum olumlu ve olumsuz sonuçlara neden olmuştur. Çalışma esnasında ulaşılan bulgular, Arap yatırımcıların futbol kulüplerine sağladıkları finansal desteğin, bu kulüpleri uluslararası arenada daha rekabetçi hale getirdiğini ve bu kulüpleri ekonomik açıdan güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu yatırımlar sayesinde kulüpler, keşfettikleri yeni yetenekler için yüksek tutarlı bonservisler ödeyebilmek ve modern tesisler inşa edebilmek gibi sportif ve finansal anlamda büyük yatırımlar yapabilmektedir. Bunlara ek olarak, Arap yatırımcıların yatırımları, futbolculara ödenmekte olan maaşların ve transfer ücretlerinin artmasına neden olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmanın, literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışma ile Arap yatırımcıların futbol endüstrisinin küreselleşme sürecine katkıları değerlendirilmektedir. Bunun yanında FFP düzenlemelerinin etkinliğini ve bunların Arap yatırımlarından nasıl etkilendiği ortaya konularak, futbol ekonomisinde adalet ve sürdürülebilirlik konularında önemli bir tartışma zemini oluşturulmaktadır. FFP düzenlemelerinin daha sıkı ve adil bir şekilde uygulanması gerekliliği dikkat çekmektedir. Ayrıca, futbol kulüplerinin finansal sürdürülebilirliklerini koruyabilmeleri için Arap sermayesinin etkilerinin dikkatle analiz edilmesi ve yeri geldiğinde yeni düzenlemelerin getirilmesi de önerilmektedir. Bu bağlamda, gelecekte yapılacak olan çalışmalarda, Arap yatırımcıların futbol yatırımlarının ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerinin incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdürrezzak, A. O. (2015). Futbolun Gizemli Dünyasının Sosyo-Kültür, Kimlik Ve Mitoloji Bağlamında Değerlendirilmesi: İki Kulüp Örneği. *Gazi Türkiyat*, (16), 51-69.
- Aljazeera Turk. (2012). PSG'nin Tamamı Katar Fonu'nun. <https://www.aljazeera.com.tr/makale/psgnin-tamami-katar-fonunun>, Erişim Tarihi: 20.11.2023.
- Amara, F. and Garcia B. (2013). Media Perceptions of Arab Investment in European Football Clubs: The case of Málaga and Paris Saint-Germain. *Sport & EU Review*, 5(1), 7-29.
- Aydın, B., Hatipoğlu, D. ve Ceyhan, Ç. (2008). Endüstriyel Futbol Çağında "Taraftarlık". *İletişim Kuram Ve Araştırma Dergisi*, (26), 289-316.
- Aydoğan, E. (2022). Futbol Kulüplerinin Covid-19 Sürecindeki Finansal Performansı: Türkiye Örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (95), 135-152.
- Bleacherreport. (2016). The Remarkable Story of Manchester City's Rise Under Sheikh Mansour. <https://bleacherreport.com/articles/2670212-the-remarkable-story-of-manchester-citys-rise-under-sheikh-mansour>, Erişim Tarihi: 19.11.2023.
- CNN Sports. (2012, Ağustos 23). Malaga's Malady: When Foreign Ownership Goes Wrong. <https://edition.cnn.com/2012/08/22/sport/football/malaga-cazorla-al-thani-football/index.html>, Erişim Tarihi: 18.11.2023.
- Çırak, M. F. (2020). Dijital Çağda Dönüşen Futbol ve Futbol Aktörleri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dağlı Ekmekçi, Y., Ekmekçi, R. ve İrmış, A. (2013). Globalization and The Sports Industry, Pamukkale Journal of Sport Sciences, 4(1), 91-117.
- Deloitte. (2023). Deloitte Football Money League 2023. <https://www.deloitte.com/global/en/Industries/tmt/analysis/deloitte-football-money-league.html>, Erişim Tarihi: 15.01.2024.
- Demirdöğen, Y. (2020). Arap Sermayesinin Avrupa Futboluna Etkisi. İbrahim Yaşar Gök ve Faruk Dayı (Ed.). Sporda Finansal, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar. Ankara: Nobel Yayınevi
- Demir, M. (2020). Endüstriyel Futbol ve Futbolda Teknoloji Kullanımı. *TRT Akademi Dergisi*, 5(9), 356-375.
- Demirci, F. ve Saban, M. (2016). Finansal Fair Play Ve Türkiye'deki Dört Büyük Futbol Kulübünün Uyum Düzeyinin İncelenmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 25-49.
- Dünya Gazetesi. (2012). Futbol Ekonomisi ve PSG'nin Hikâyesi. <https://www.dunya.com/kose-yazisi/futbol-ekonomisi-ve-psg039nin-hikayesi/13920>, Erişim Tarihi: 18.11.2023.
- Emer, M. A. (2022). Futbol Endüstrisi ve Muhasebe Uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gaziantep.
- Gözcü, E. (2011). Futbol Endüstrisinde Markalaşma ve Bir Ulusal Futbol Takımı Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Harvard Business School. (2022). Paris Saint Germain: Building One of the World's Top Sports Brands. <https://www.hbs.edu/faculty/Pages/item.aspx?num=58413>, Erişim Tarihi: 11.01.2024
- Horozoğlu, M. A. (2021). Finansal Fair Play Çerçevesinde Türk Futbol Takımlarının Değerlendirilmesi. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 7(51), 2611-2616.
- Hughson, J., Moore, K., Ramón, S., and Maguire, J. (2016). Routledge Handbook of Football Studies. Routledge: New York.
- Koha. (2024). İtalyan takımları Suudi Arabistan'daki Süper Kupa Turnuvasına Hazır. <https://www.koha.net/tr/sport/406170/skudrat-italiane-jane-gati-per-turneun-e-superkupes-ne-arabine-saudite>, Erişim Tarihi: 20.02.2024

- Luxury Tribune. (2020, Ağustos 19). How Paris Saint-Germain Became One of The Most Desirable Brands in The World. <https://www.luxurytribune.com/en/how-paris-saint-germain-became-one-of-the-most-desirable-brands-in-the-world>, Erişim Tarihi: 18.11.2023
- Or, E. M. (2023). Futbol Endüstrisi. Tuna Uslu (Ed.). Futbolda Yönetim ve Liderlik Futbol Antrenörleri İçin Liderlik Yaklaşımları ve Güncel Yönetim Araçları. Duvar Yayınları: İzmir.
- Özulucan, A., Temel, E., ve Keleş, D. (2024). Borsa İstanbul'da (Bist'te) İşlem Gören Futbol Kulüplerinin Covid-19 Pandemi Döneminde Finansal Performanslarının Topsis Yöntemi ile Analizi. Hitit Ekonomi ve Politika Dergisi, 4(1), 1-18.
- Reuters. (2015). Middle East And Asia Boost Investment in Top Level Sports. <https://www.reuters.com/article/idUSKBNOKL00C/>, Erişim Tarihi: 13.01.2024
- Saatçioğlu, C. ve Çakmak, U. D. (2019). Avrupa ve Türkiye'de Futbol Ekonomisi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme, *Sakarya İktisat Dergisi*, 8(4), 331-350.
- Sevim, A. ve Bülbül, S. (2017). UEFA Finansal Fair Play (FFP) Kriterleri Kapsamında Türk Futbolunda Finansal Raporlamanın Önemi ve Bir Sistem Gerekliliği. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*. 27(2), 187-212.
- Spor264. (2023). Araplar Tarafından Satın Alınan 6 Futbol Kulübü. <https://spor264.com.tr/foto/15892018/araplar-tarafindan-satin-alinan-6-futbol-kulubu?7>, Erişim Tarihi: 20.11.2023.
- Sroka, R. (2022). Financial Fair Play and The Court of Arbitration for Sport. *Journal of Global Sport Management*. 9(2), 285-304.
- Statista. (2024). Revenue of the Big Five Soccer Leagues in Europe from 2013/14 to 2022/23, with a Forecast to 2024/25, by League. <https://www.statista.com/statistics/261218/big-five-european-soccer-leagues-revenue/>, Erişim Tarihi: 11.07.2024
- Taormina, G. (2019). UEFA's Financial Fair Play: Purpose, Effect and Future. *Fordham International Law Journal*, 42(4),1268-1305.
- The Economics. (2023). How Saudi Clubs Are Disrupting European Football. <https://www.economist.com/culture/2023/07/14/how-saudi-clubs-are-disrupting-european-football>, Erişim Tarihi: 25.12.2023
- The New York Times. (2012). Qatar Is Becoming a Player in French Sports. <https://www.nytimes.com/2012/10/27/sports/soccer/with-paris-saint-germain-qatar-is-a-player-in-french-sports.html>, Erişim Tarihi: 19.11.2023.
- TRT Haber. (2020). Newcastle United'ın Satılmasına Tepki. <https://www.trthaber.com/haber/spor/newcastle-unitedin-satilmasina-tepki-478499.html>, Erişim Tarihi: 18.11.2023.
- Yahoo Sports. (2023). It is Not About Sportswashing. <https://sports.yahoo.com/its-not-about-sportswashing-045550926.html>, Erişim Tarihi: 19.11.2024.